

Єрмак А.П.

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті проведено аналіз нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності в Україні. З'ясовано, що формування нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності в Україні виступає найголовнішою державною функцією, яка передбачає прийняття законодавчих актів та норм, які регулюють даний вид діяльності та контролюють процес їх реалізації. Виділено міжнародний та національний рівні нормативно-правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Встановлено, що законодавча база, яка регулює інвестиційну діяльність в Україні вимагає негайного удосконалення, оскільки, попри досить значну кількість нормативно-правових актів на сьогоднішній день досі відсутнє єдине та взаємоузгоджене законодавче забезпечення. Наведено головні фактори, які негативно впливають на процес здійснення інвестиційної діяльності в Україні, зокрема рівень державного економічного та науково-технічного розвитку; структура економічної системи країни і завдання стосовно її покращення; фінансові перспективи та ступінь ефективності публічного управління тощо. З'ясовано, що доволі велика корумпованість та значна кількість часто зайвих формальностей посилює ризик з боку інвесторів, що, своєю чергою, негативно впливає на ефективність здійснення інвестиційної діяльності. Крім цього, законодавча база в податково-митній сфері також потребує удосконалення, оскільки існує чимала кількість недоліків, що ускладнює забезпечення відповідного захисту інтересів інвесторів. Як висновок встановлено, що в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки варто реалізувати чималу кількість заходів, пов'язаних із удосконаленням і покращенням міри ефективності нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності, що дасть можливість покращити добробут населення, забезпечити підходящі передумови для інвесторів, а також забезпечити гарантії держави в даній сфері.

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення, інвестиційна діяльність, рівні нормативно-правового регулювання, фактори, гарантії держави, інвестор.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки доволі гостро постає проблема залучення інвестицій. З метою забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в країні доволі важливо здійснювати науково аргументовану державну інвестиційну політику. Належне нормативно-правове забезпечення інвестиційної діяльності в Україні виступає найголовнішим інструментом державного сприяння інвестиційним процесам і виконання державою власної інвестиційної політики. Відтак, головна мета державного регулювання інвестиційної діяльності полягає у забезпеченні реалізації усіх напрямів суспільно-економічного розвитку, а також у забезпеченні сприятливих передумов для інвестиційного клімату в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні досліджували чимало науковців. Серед яких варто виокремити таких як В.А. Вакалюк,

Б.В. Деревянко, Ю.О. Світлична, В.М. Хопчан та інших.

Метою статті є аналіз нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна інвестиційна політика виступає найважливішим елементом сталого розвитку кожної демократично існуючої економіки. Водночас, реалізація науково аргументованої державної інвестиційної політики дає можливість активізувати приплив капіталовкладень в економічний розвиток країни.

Формування нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності в Україні виступає найголовнішою державною функцією, яка передбачає прийняття законодавчих актів та норм, які регулюють даний вид діяльності та контролюють процес їх реалізації. Нормативно-правова база узаконює юридичні положення роботи економічної системи, дотримуватися які повинен будь-який суб'єкт даного виду діяльності.

В цілому під державним регулюванням слід вважати своєрідний комплекс інструментів, які використовують належні органи публічної влади в межах нормативно-правового забезпечення та власної компетенції з метою посилення впливу на діяльність певної сфери життєдіяльності населення. Як стверджує В.А. Вакалюк, «державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється для реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики виходячи із цілей розвитку України, державних та регіональних програм розвитку економіки держави, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності» [1, с. 124].

Регулювання інвестиційної діяльності є складовою частиною державного регулювання еко-

номіки, одним із найважливіших інструментів державної підтримки інвестиційної діяльності та інструментом реалізації інвестиційної політики держави. Метою державного регулювання інвестиційних процесів є забезпечення реалізації соціальних, економічних, науково-технічних програм розвитку суспільства та державний захист і підтримка інвестицій [15, с. 21].

Проаналізувавши нормативно-правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні, на нашу думку, його варто поділити на міжнародний та національний рівні, див. рис. 1.

Так, у Конституції України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР наводяться положення стосовно державного забезпечення соціального спрямування економічної системи України і гарантування захисту прав усіх суб'єктів [3]. Згідно з

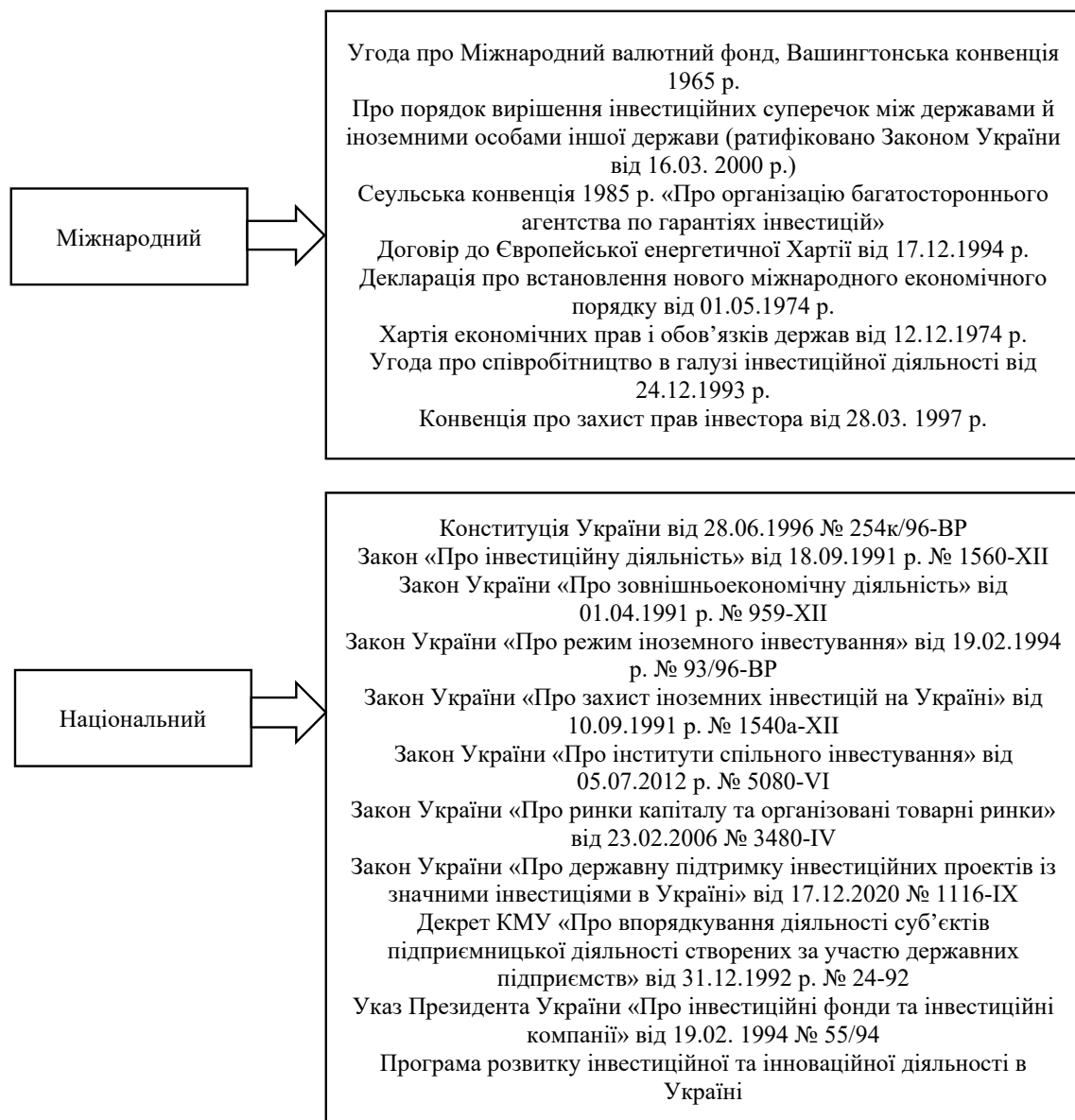

Рис. 1. Рівні нормативно-правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні

ч. 1 ст. 12 Закону України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560-ХІІ, державне регулювання інвестиційної діяльності включає: пряме управління інвестиціями; регулювання умов інвестиційної діяльності; контроль законності здійснення інвестиційної діяльності всіма учасниками та інвесторами. Крім цього, даний Закон визначає, що державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється для реалізації економічного і соціального розвитку України, державними та регіональними програмами розвитку народного господарства, державним і місцевими бюджетами, передбачуваними в них обсягами державного фінансування інвестиційної діяльності [10].

Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 01 квітня 1991 р. № 959-ХІІ визначено іноземне інвестування як різновид зовнішньоекономічної діяльності та встановлює особливості, принципи та форми здійснення останньої [8]. Водночас, Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 лютого 1994 р. № 93/96-ВР визначає особливості режиму іноземного інвестування на території України, виходячи з цілей, принципів і положень законодавства України. Крім цього, даний Закон наводить основні види та форми здійснення іноземних інвестицій, а також порядок їх оцінки [12]. Важливість Закону України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10.09.1991 р. № 1540а-ХІІ полягає в тому, що він:

1) містить положення, що стосуються захисту інвестицій, прибутків, законних прав та інтересів іноземних інвесторів на території держави;

2) гарантує перерахування за кордон доходів іноземних інвесторів, отриманих на законних підставах, дає можливість реінвестувати прибутки на території України;

3) встановлює порядок сплати податків іноземними інвесторами [7].

На забезпечення залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів і визначає правові та організаційні основи створення, діяльності, припинення суб'єктів спільного інвестування, особливості управління активами зазначених суб'єктів, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання таких активів, особливості емісії, обігу, обліку та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування, а також порядок розкриття інформації про їх діяльність спрямований Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 05.07.2012 р. № 5080-VI [11].

Натомість, Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 23.02.2006 р. № 3480-IV регулює відносини, що виникають під час емісії, обігу, викупу цінних паперів та виконання зобов'язань за ними, укладання і виконання деривативних контрактів, заміни сторони деривативних контрактів та вчинення правочинів щодо фінансових інструментів на ринках капіталу. Крім цього, даний Закон покликаний регулювати професійну діяльність на ринках капіталу та організованих товарних ринках, а також роботу кваліфікованих та некваліфікованих інвесторів [13].

Не варто забувати про Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями в Україні» від 17.12.2020 р. № 1116-IX, який визначає організаційні, правові та фінансові засади державної підтримки інвестиційних проектів з метою створення сприятливих умов для залучення в Україну значних інвестицій (внутрішніх і зовнішніх), створення нових робочих місць, стимулювання економічного розвитку регіонів та зростання конкурентоспроможності економіки України [5].

Особливості створення та діяльності спільних підприємств, в яких беруть участь державні суб'єкти господарювання розкриває Декрет КМУ «Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств» від 31 грудня 1992 р. [3]. А порядок створення та діяльність інвестиційних компаній регулює Указ Президента України «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії» від 19 лютого 1994 р. № 55/94 [9].

2 лютого 2011 року Кабінетом Міністрів України було прийнято Програму розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні, мета якої полягає у переході на інноваційну модель розвитку економіки, модернізація виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринку, запобігання впливу міжнародної фінансової кризи на розвиток економіки [6].

Важливе значення в процесі регулювання інвестиційної діяльності відіграють кодекси України. Відтак, можна вважати, що у вітчизняних умовах існує певна суперечність у нормативно-правовому забезпеченні інвестиційної діяльності, зокрема щодо іноземного інвестування. Так, наявність єдиного законодавчого акту, покликаного регулювати притягнення іноземних інвестицій в економіку держави, даний аспект регулюється також багатьма іншими нормативно-правовими актами. Це, в свою чергу, суттєво перешкоджає не

лише їх сприйманню і наступній реалізації інвестиційних проєктів, а також негативно впливає на ефективності інвестиційної політики держави загалом.

До такого законодавства слід віднести положення про інвестування Податкового, Господарського, Цивільного, Земельного кодексів та законів України «Про інноваційну діяльність», «Про фінансовий лізинг», «Про концесію», «Про угоди про розподіл продукції», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду», «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства», «Про холдингові компанії в Україні», «Про транскордонне співробітництво» тощо [14, с. 63].

Як стверджує В.А. Вакалюк, законодавством установлені напрями регулювання умов інвестиційної діяльності, до яких належать:

- система податків із диференціацією суб'єктів та об'єктів оподаткування, податкових ставок і пільг;
- проведення кредитної та амортизаційної політики, у тому числі шляхом прискорення амортизації основних фондів;
- надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв;
- державні норми та стандарти;
- антимонопольні заходи;
- роздержавлення і приватизація власності;
- умови користування землею, водою та іншими природними ресурсами; – політика ціноутворення;
- проведення державної експертизи інвестиційних програм та проєктів будівництва;
- інші заходи [1, с. 125].

В процесі проведеного дослідження нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності можна дійти висновку, що законодавча база в даній сфері вимагає негайного удосконалення, оскільки, попри досить значну кількість нормативно-правових актів на сьогоднішній день досі відсутнє єдине та взаємоузгоджене законодавче забезпечення. Так, на даний час найбільш гостро постає проблема, пов'язана із браком стабільного, систематичного та стандартизованого регулювання інвестиційної діяльності, в той час, коли спостерігається нарощення та розгалуженість нормативно-правової бази в даній сфері. Таким чином, вітчизняне нормативно-правове забезпечення інвестиційної діяльності є доволі

нестабільним та зазнає постійної трансформації, адже при його формуванні певна кількість нормативно-правових актів приймаються, а певна кількість втрачають чинність або суттєво змінюються.

Незважаючи на наявність вагомих передумов макроекономічної стабілізації, значних досягнень у лібералізації підприємницької діяльності, лібералізації міжнародного руху капіталу, зовнішньої торгівлі та оздоровлення фінансового сектору, в Україні зберігаються системні загрози для інвесторів: війна, нестабільне й непередбачуване правове поле, політична нестабільність, недосконалість системи державного правочинства (сфери захисту прав власників, загрозливе поширення «рейдерства», дисципліна виконання законодавчих актів), тінізація економіки, високий рівень корупції. Негативно впливає пасивна роль держави в забезпеченні інституційного поля для покращення інвестиційного клімату через моніторинг та контроль за дотриманням прийнятих правових норм. Для забезпечення стабільного та сприятливого інвестиційного режиму Україна встановлює державні гарантії для захисту інвестицій. Державні гарантії захисту інвестицій становлять систему правових норм, що направлені на захист інвестицій, проте не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними зборів, податків. Тому державні гарантії захисту інвестицій не можуть бути звужені щодо інвестицій, направлених у період дії цих гарантії або скасовані [2, с. 29].

Крім цього, на нашу думку, на процес здійснення інвестиційної діяльності негативно впливають ще такі фактори як рівень державного економічного та науково-технічного розвитку; структура економічної системи країни і завдання стосовно її покращення; фінансові перспективи та ступінь ефективності публічного управління тощо.

Висновки. Таким чином, протягом останніх років в Україні було прийнято чимало нормативно-правових актів, спрямованих на удосконалення інвестиційної діяльності і забезпечення сприятливого інвестиційного клімату в країні. Проте, не зважаючи на це, досі не спостерігається зростання потрібного обсягу фінансування та кількості інвесторів. Попри доволі високу активність діяльності усіх публічних органів влади, вітчизняне нормативно-правове забезпечення інвестиційної діяльності потребує негайного удосконалення, оскільки воно є досить складним та із суттєвими прогалинами. Доволі велика корум-

пованість та значна кількість часто зайвих формальностей посилює ризик з боку інвесторів, що, своєю чергою, негативно впливає на ефективність здійснення інвестиційної діяльності. Крім цього, законодавча база в податково-митній сфері також потребує удосконалення, оскільки існує чимала кількість недоліків, що ускладнює забезпечення відповідного захисту інтересів інвесторів.

Отже, в сучасних умовах розвитку вітчизняної економіки варто реалізувати чималу кількість

заходів, пов'язаних із удосконаленням і покращення міри ефективності нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності, що дасть можливість покращити добробут населення, забезпечити підходящі передумови для інвесторів, а також забезпечити гарантії держави в даній сфері. З метою покращення інвестиційного клімату в країні варто забезпечити підходящі передумови, які б спонукали іноземних інвесторів посилити капіталовкладення у вітчизняну економіку.

Список літератури:

1. Вакалюк В.А. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Випуск 16. С. 122–126.
2. Дерев'яно Б.В. Правове регулювання інвестиційної та інноваційної діяльності: навч. посібник. Донецьк: Кальміус, 2012. 202 с.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
4. Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств: Декрет Кабінету Міністрів України від 31.12.1992 р. № 24-92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-92#Text>
5. Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17.12.2020 р. № 1116-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>
6. Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2011 р. № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-%D0%BF#Text>
7. Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії: Указ Президента України від 19.02.1994 р. № 55/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55/94#Text>
8. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
9. Про інститути спільного інвестування: Закон України від 05.07.2012 р. № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>
10. Про захист іноземних інвестицій на Україні: Закон України від 10.09.1991 р. № 1540а-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12#Text>
11. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
12. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 лютого 1994 р. № 93/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-ІV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#top>
14. Світлична Ю.О. Нормативно-правове регулювання іноземного інвестування в Україні. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2017. Вип. 3. С. 59–69.
15. Хопчан В.М. Сучасний стан та перспективи державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 11. С. 20–23.

Yermak A.P. REGULATORY AND LEGAL SECURITY OF INVESTMENT ACTIVITIES IN UKRAINE

The article analyzes the regulatory and legal support of investment activities in Ukraine. It has been found that the formation of regulatory and legal support for investment activity in Ukraine is the most important state function, which involves the adoption of legislative acts and norms that regulate this type of activity and control the process of their implementation. The international and national levels of normative and legal regulation of investment activities in Ukraine are highlighted. It has been established that the legislative framework that regulates investment activities in Ukraine requires immediate improvement, since, despite a fairly significant number of normative legal acts, there is still no unified and mutually agreed legislative provision. The main factors that negatively affect the process of investment activity in Ukraine are given, in particular, the level of state economic and scientific and technical development; the structure of the country's economic system and

tasks related to its improvement; financial prospects and the degree of efficiency of public administration, etc. It has been found that rather high corruption and a significant number of often unnecessary formalities increase the risk on the part of investors, which, in turn, negatively affects the effectiveness of investment activities. In addition, the legislative framework in the tax and customs sphere also needs improvement, as there are a considerable number of shortcomings, which makes it difficult to ensure adequate protection of investors' interests. As a conclusion, it was established that in the current conditions of the development of the domestic economy, it is worth implementing a considerable number of measures related to the improvement and improvement of the effectiveness of regulatory and legal support of investment activities, which will provide an opportunity to improve the well-being of the population, provide suitable prerequisites for investors, and also provide guarantees states in this field.

Key words: *normative and legal support, investment activity, levels of normative and legal regulation, factors, state guarantees, investor.*